

PTUJSKI LISTI

Uredništvo
Ptuj, Slovenski
rotovžu), pritličje,
Rokopisi se ne vrnejo.

Politično gospodarski tednik.

Štev. 21

Ptuj, 29. maja 1921

III. letnik

BALKANIZEM?

F. Vajda.

Nekateri naši ljudje radi tarnajo, da smo v nevarnosti, da izgubimo svojo kulturo in se „balkaniziramo“ vsled srbskega vpliva. Glavni vzroki pritožb so: poslovanje carinaren, zavlačevanje uradnih rešitev iz Beograda, vojaška služba in nesrečni davki. Isti listi, ki so se pred pol letom zgražali nad Korošci, ker so nasledili nemškimi letakom: „Al češ v Macedonijo ajnrukat?“ isti listi v zadnjem času pišejo ravno tako o naši državi, kakor so govorili o njej nemški agitatorji na Koroškem. Carina je znabiti res previsoka za nekatere predmete, vobče pa gotovo ne. Če se danes plača carine toliko kron kakor prej krajcarjev, je to le v razmerju sedanjih cen s prejšnjimi. Davki pa gotovo niso narastli v tem razmerju. Kar se tiče vojaške službe, pa so 20 letni fantje vendar toliko odrasli, da se jim ni treba držati materinega krila!

Vse te pritožbe so materijalnega izvira, tičejo se civilizacije, to je zunanje tehnične kulture, uporabe tehničnih sredstev v navadnem življenju. Teh tehničnih sredstev naša država žalibog res nima, po vojni jih tudi druge nimajo, ki so jih prej imele. Toda s kulturo v pravem pomenu besede nima to nič opraviti. Kultura je gojitev izobrazbe in v tem oziru naša država visoko nadkriljuje bivšo Avstrijo!

Poglejmo samo v Ptuj! Nemški Ptuj je namesto izobrazbe širil šnopsarijo med našim ljudstvom. Danes imamo tukaj slovensko gimnazijo, slovensko dekliško meščansko šolo, na stotine slovenskih, večinoma kmečkih otrok se izobrazuje v svojem maternem jeziku. Trgovski in obrtni vajenci se učijo v slovenskem jeziku, katerega govori ves okraj. Prej je prišel kmečki deček k mojstru, potisnili so ga v obrtno šolo, kjer ni razumel po-

Praznik sv. Cirila in Metoda.

V torek 24. maja smo prvič praznovali praznik sv. Cirila in Metoda. Naša vlada je namreč odredila, naj se 24. majnika proslavi spomin slovanskih blagovestnikov. Imeti je morala gotovo tehtne vzroke, da je k ostalim narodnim praznikom pridejala še novega, praznik sv. Cirila in Metoda.

Imeni Ciril in Metod pri nas nista nepoznani. Saj imajo mnogi po njiju svoje krstno ime, saj po njiju imenujemo našo šolsko družbo Družbo sv. Cirila in Metoda, saj že več let zažigamo kresove na čast sv. Cirilu in Metodu. Zakaj vse to? Ciril in Metod sta naša slovanska svetnika. Nju imenujemo, kadar hečemo povdarjati našo narodnost.

Sv. brata sta bila rojena v začetku 9. stoletja v Solunu ob Egejskem morju (Ciril, imenovan izprva Konstantin, l. 827.) Velikomoravski knez Rastislav ju je izprosil pri bizantinskem cesarju, da sta prišla l. 863 v njegovo državo poučevati ljudstvo v krščanski veri. V domačem, razumljivem jeziku sta raz-

uka in je izgubil 1 ali 2 leti, predno se je naučil jezika, strokovno pa se ni mogel prav izobraziti. Imamo že drugi gospodinjski tečaj za kmečka dekleta. Kdo se je prej brigal za izobrazbo naših kmečkih gospodinj? Če vojaki korakajo skoz mesto, pojejo slovenske, hrvatske in srbske pesmi, prej si slišal kvečemu psovke!

Prej so se morali naši poslanci leta in leta pripraviti za vsake šolo, zdaj smo kar čez noč dobili vseučilišče v Ljubljani z oddelkom tehniške visoke šole, konservatorij (glasbena visoka šola), Glasbene Matice v Ljubljani se podržavi, dobili smo trgovsko šolo v Mariboru, rudarsko šolo v Celju, trgovsko akademijo v Ljubljani in kakih 30 meščanskih šol, dočim smo pred vojno imeli eno edino slovensko meščansko šolo v Postojni. Učiteljišča za slovenske učitelje in učiteljice so bila nemška, imeli smo 5 slovenskih gimnazij na Kranjskem, 1 napol slovensko realko v Idriji, napol slovenske nižje razrede na gimnazijah v Celju in Mariboru, zdaj imamo 11 gimnazij in 2 realke.

Poglejmo še dalje v širjo domovino! Novo osvobojeni kraji na jugu so pod Turčijo bili kulturno popolnoma zanemarjeni. V 2 kratkih letih, polnih vretja, nemirov in nesigurnosti, so se osnovala gimnazije v Skoplju, Bitolju, Prilepu, Gjevgjeliji, Prizrenu, Kosovki Mitrovici, Novem Pazarju, Prijepolju, Ohridi, Kumanovem, Tetovem, Štipu in Velesu. V Črni gori je 6 novih srednjih šol, v Vojvodini (Banatu) je nad ducat srednjih šol, več ko polovica je novih, druge so Srbi že prej pod madjarsko vladno vzdrževali iz lastnih sredstev, v Bosni in Hercegovini so se ustanovile 1919 tri, 1920 pa dve novi gimnaziji. In v kakšnih razmerah delujejo te šole! Brez primernih šolskih stavb, brez učnih pripomočkov, profesorji brez stanovanj!

Da se to kulturno delo more prav presoditi, pogledjmo malo nazaj in primerjajmo! „Visoko kulturna“ Avstrija je l. 1878 zasedla Bosno in Hercegovino. V Sarajevu je bila srbska mala (nižja) realna gimnazija, katero

lagala Kristove nauke, v domačem, ljudstvu razumljivem jeziku slovenskem pa sta opravljala tudi vso službo božjo. Vera mora seči ljudem v srce in to je mogoče le, če človek tudi razume vse cerkvene molitve. Ciril je že v Carigradu priredil pismenke, ki so se prilegale slovenskemu jeziku. Med obdonavskimi Sloveni, Čehi in Slovenci pa je prevajal sam in njegovi učenci svete knjige v slovenski jezik.

Dosegla sta, da je papež v Rimu dovolil, da se sme vršiti služba božja v slovenskem jeziku. To je bila velikanska pridobitev. Zakaj takrat so pri nas, zlasti pa v zahodni Evropi mislili, da se sme vršiti služba božja le v latinskem jeziku. Na vzhodu so rabili v cerkvi tudi grščino in hebrejščino. Na zahodu pa je veljala latinščina za gospodujoči, pa tudi za gosposki jezik. Sv. brata Ciril in Metod pa začneta opravljati službo božjo v domačem jeziku. Ta novotarija je bila za zapadno Evropo nekaj nezasišanega. Zastopniki latinizma niso mogli verjeti, da si upa kdo uvesti v službo božjo prosti narodov jezik in še jezik, ki ni imel nikake veljave, nikakega slovstva, jezik naroda, ki niti politično ni imel veljave.

so Srbi vzdrževali in Turki trpeli. Avstrija je l. 1879 zaprla ta zavod in namesto njega ustanovila „k. k. Unterrealgymnasium“ Do l. 1893, torej celih 15 let avstrijske okupacije, je bila sarajevska gimnazija, ki se je l. 1883 razširila na višjo gimnazijo, e d i n a srednja šola v celi Bosni in Hercegovini! Seveda, Avstrijecem in Madjarom ni bilo za izobrazbo naroda, temveč za izkoriščanje okupiranih dežel. Zdaj primerjajmo s tem, kaj je „balkanska“ Srbija storila v kratkih 2 letih! To je ogromno kulturno delo. Jaz poznam samo srednje šole, gotovo se z isto vnemo deluje tudi na osnovnih šolah.

Res, tega „Balkanizma“ se nam ni treba bati, na stežaj mu odprimo vrata in — srca!

Sveži zrak — sovražnik jetike.

Ste-li kdaj premislili, da je zrak nekaj, brez česar ne moremo živeti? Lahko živimo brez hrane ali vode nekoliko dni ali celo tednov, ali brez zraka bi umrli v par trenutkih.

Z vdihovanjem svežega zraka donasamo v pljuča kisik za svojo kri. Ko izdihujemo, izganjamo iz telesa nesnago v pljučih in krvi. To delo telesa imenujemo „vdihovanje“ in „izdihovanje.“ Mnogo let se je domnevalo, da slab zrak nastaja vsled prevelike količine ogljikovega dvokisa, ki ga pljuča izdihujejo. To teorijo so zavrgli in neki zdravnik pravi o slabem zraku naslednje:

Pokvarjen zrak je večinoma pripisovati visoki temperaturi, visoki vlažnosti in pomanjkljivemu gibanju zraka.

V gorkem, vlažnem in mirnem zraku tičijo lastnosti, ki izpodkupujejo zdravje telesa. Ako vdihujemo in izdihujemo gorak in stoječ zrak, najdemo: 1. da naša kri postaja lena; 2. srce bije bolj počasi; 3. možgani ne delujejo; 4. glava začne boleti; 5. telo postaja rahločutno in se prehladi. V taki nečisti atmosferi telo nima odporne sile nasproti

Kaj takega niso poskušali niti mogočni Franki, niti oblastni Nemci, upajo pa si to zaničevani Slovani, ktere so smatrali Nemci za manj vredne, le v toliko za dobre, da si jih podvržejo, da njim služijo. In ta suženjski jezik, kakor so radi nazivali sosedje Slované sužnje, bi naj postal svet jezik, ki se sme rabiti pri verskih svetotajstvih?

In vendar se je to zgodilo. Rimski papeži so takrat dovolili sv. Cirilu in Metodu slovensko bogoslužje.

Po Metodovi smrti (885) so sicer pregnali slovenske misijonarje z Velikomoravskega, ne uvidevajoč velikega pomena njegovega dela. Učenci so se zatekli k južnim svojim bratom, Bolgarom, Srbom in Hrvatom, kjer so jih radostno sprejeli. Tu so uspešno nadaljevali delo v duhu svojih učiteljev Cirila in Metoda. Slovansko bogoslužje se je utrdilo in krepko razvilo pri južnih Slovanih. Od južnih Slovanov pa je prešlo kasneje k Rusom. In sedaj je za latinskim jezikom cerkvenoslovenski najbolj razširjen pri krščanskem bogoslužju. Za to pa se imamo zahvaliti početnikoma, sv. Cirilu in Metodu.

bolezenskim klicam. Zlasti klica tuberkuloze (jetike) se rada nahaja v pokvarjenem zraku. Ta klica se navadno vzpenja v zrak iz osušenega pljunka osebe, ki ima jetiko. Taka oseba je izkašljala svoje bolezenske klice v gorki, vlažni in stoječi zrak. Te klice pa najdejo navadno zarejalšče v pljučih osebe, oslabiljene po dihanju slabega zraka. Svež, gibajoči se zrak dela prave čudeže v uničevanju teh klic. Ravno tako čudotvorno okrepuje telo, da se more upirati bolezenskim klicam.

Svež zrak je zdravilo. More se jemati v velikih dozah, čim več tem bolje. Služi toliko kot zdravilno sredstvo, ki ne stane nič. Vsi se ga lahko poslužujemo. Zato naj delavske družine skrbе, da bodo njih stanovanja vedno prezračena, delavci sami pa naj ob svojih prostih urah gredo na svež zrak, mesto da hodijo zapravljat čas in denar v gostilne. Delavski otroci naj bodo čim več tem bolje na svežem zraku.

Gospodarstvo.

Ali je priporočati prodajo vina po alkoholnih stopinjah?

(Nadaljevanje in konec.)

Namen teh vrstic je torej izpodbijati nazor, da bi bilo pri nas umestno vinsko trgovanje po alkoholnih stopinjah. Vinsko ceno naj določa poleg drugih neizogibnih činiteljev okus vina; čim finejši okus ima, tem več je vredno brez ozira na vsebino alkohola. Četudi je za dober okus vina potrebna primerna količina alkohola, še s tem ni rečeno, da bi bilo najmočnejše vino najboljšo in zato največ vredno. Dostikrat je pri eni in isti vrsti okusnejše ono vino, ki je na alkoholu nekoliko slabejše, kajti pri prav močnih vinih prevladuje mnogokrat alkohol v taki meri, da prikrije popolnoma njih druge posebne dobrine. Okus vina je tem boljši, čim bolj se posamezne, fini okus vina povzročajoče snovi med seboj spopolnjujejo, ne pa, da ena druge prevladuje. Od tega medsebojnega izpopolnjevanja teh snovi je torej odvisna kakovost, oziroma vrednost vina, ne pa od eventualno prevladajočega alkohola.

Nikakor pa nočem s tem odrekovati Bernadotovemu vinometru njegove praktičnosti za približno določevanje vsebine alkohola, kajti to določiti je za kupca mnogokrat važno, posebno pri slabšem vinu, ker je stanovitnost vina odvisna tudi od vsebine alkohola; čim več ga vsebuje, tem stanovitnejše je.

Narodna cerkev je za vsak narod velikega pomena. To je uvidel Rastislav, ki se je hotel iznebiti nemških misijonarjev. Zakaj ti niso prinašali v njegovo deželo le krščanske vere, nego z vero obenem tudi nemško politično gospodstvo. Domača slovenska cerkev pa naj bila mogočen jez proti potujčevanju. Rastislavovi nasledniki tega niso uvideli. Posledica je bila, da so prišli pod nemško oblast.

Pri južnih Slovanih pa sta se vera in narodnost spojili v eno celoto. Slovensko bogoslužje je postalo bistveni del narodne zavednosti. Učitelje vere so bili najboljši zaščitniki narodnosti.

Kolike važnosti je bilo to za južne Slovane, vidimo dobro iz dobe, ko so izgubili le-ti svojo državno samostalnost. V žalostnih časih tujega gospodstva so bili narodni duhovniki skoro edini vodniki bednega ljudstva. Ti so ga branili, tolažili, hranili in krepili za boljše čase.

Ti boljši časi za južne Slovane so v resnici prišli. Velika večina uživa že svojo svobodo. Da pa utrdimo svojo svobodo, naj nam bosta vzor sveta brata Ciril in Metod. V njunem duhu delujmo za narodno prosveto. Delujmo z vsemi močmi, da se otrese narod tujih vplivov, da postane samostojen in vedno čvršči v svoji samostojnosti.

Sveta brata Ciril in Metod, naša narodna svetnika, naj bosta simbol jugoslovanske države!

Hočem pa pri tej priložnosti opozoriti še na neko drugo okolščino, ki se pri nas pri vinskih pokušnjah še mnogo premalo uvažuje, in sicer na toploto vin, ki se pokušajo, kajti le pri primerni toploti se izražajo pri pokušnji vina vse tiste njegove dobre lastnosti, ki jih ima. Tozadevne izkušnje veščakov uče, da se da normalno belo vino najboljšo pokušati pri 11°C, normalna črnina pa pri 16°C. Izredno aromatična, bela vina ali pa prvovrstni letniki se tudi pokušajo najbolje pri 16°C. Male razlike v toploti navzgor ali navzdol ne kažejo več pravega značaja vina, posebno pri slabejših vrstah ne, pa tudi ne pri vinih, ki imajo kako napako. Napake se prikrijejo največkrat, če se pokuša prav mrzlo vino.

Primerna toplota pri pokušnji vin je torej činjenica, ki se ne sme prezreti pri določevanju vrednosti vin. V ta namen bi bili priporočljivi mali žepni toplomeri, ki bi jih lahko imela v zalogi Kmetijska družba, kakor ima v zalogi Bernadotov vinometer in druge potrebščine. Vinarski inštruktor Zupanc.

* * *

Novo manufakturno podjetje v Ljubljani. Iz Prage se poroča, da je sklenil g. Vokač, veletrgovec v Ljubljani, pogodbo z več češkimi podjetji ter da bo ustanovil v Ljubljani veliko manufakturno podjetje, katero bo baje financirala Slovenska banka.

Tovarna izdelkov za celuloze se bo zgradila v Krapini na Hrvaškem. Osnovni kapital tega podjetja znaša 100 milijonov kron.

„Delta“ tvornica perila v Ptuj. V Ptuj se je osnovala pod imenom „Delta“ nova tvornica za izdelovanje perila.

Dopisi.

Praznik sv. Cirila in Metoda na ptujskih šolah. Ptujске šole so imele kakor vedno ob takih prilikah skupno službo božja ob 8. uri. Po maši je gimnazijsko dijaštvo odkorakalo v gimnazijo k šolski slavnosti. Ker se je sokolski naraščaj ravno zbiral na gimnazijskem dvorišču, je bil tudi povabljen k tej slavnosti, gimnazijska risalnica je bila nabito polna. Osmošolec Serajnik je predaval Gregorčičevo „Blagovestnikoma“, g. prof. dr. Komljanec je predaval o narodnem pomenu sv. bratov, pevci in pevke pod vodstvom g. prof. Sprachmanna so zapeli: „Pesem koroških Slovencev“, „V mraku“ in „Lepa naša domovina.“ To je bila priprosta in prisrčna domača slavnost.

Zanimivo zborovanje se je vršilo dne 22. maja t. l. od 3. do 5. ure popoldne v šolskih prostorih v Št. Jurju ob Ščavnici. G. nadučitelj Ivanjšič je pozval zastopnike mesta Ptuj ter vseh okrajev, nahajajočih se med sv. Križem pri Ljutomeru do vštveši Ptuj, na posvetovanje glede gradnje železniške proge Murska Sobota-Sv. Križ-Ptuj-Krapina. Zbralo se je v šolskih prostorih čez 100 odličnih zastopnikov imenovanih okrajev. Mesto Ptuj sta zastopala g. dr. Senčar in g. dr. Gosak, okraj pa g. glavar dr. Pirkmaier in g. Miha Brenčič. Glavni referat je podal g. inženjer Ljubša, ki je naslikal neobhodno potrebo, da se zveže Murska Sobota s progo preko Ptuj na Krapino. S tem se ustvari prometna žila svetovnega pomena. Vezala bi Gdansko preko Bratislave z Reko. V silno zanimivi debati, ki je trajala skoro 2 uri in katere so se udeležili posebno živahno imenovani naši zastopniki in g. nadučitelj Klemenčič iz Ptuj, so se izrazili vsi govorniki za neobhodno potrebo omenjene svetovne prometne žile. Z zastopnikom Ljutomera so se zborovalci zjediniili na ta način, da pride zanje v poštev le nova proga Ljutomer-Čakovec ter se s tem izloči vsakršna medsebojna zavist in konkurenca. Zborovanje je poteklo v lepem stvarnem razmotrivanju. Konečno se je izvolil odbor, ki je prevzel kot prvo nalogo, da povede deputacijo obstoječo iz 4 gospodov v Beograd, kjer izroči osebno informativne spomenice glede gradnje proge Murska Sobota-Ptuj-Krapina ter zaprosi, da bi se takoj pričela pripravljala dela

za gradnjo te železnice. Natančneje poročamo o teh za nas silno važnih vprašanjih v prihodnjih številkah.

„Stari Petovio.“ Zgodovinsko predavanje o rimski dobi, o takratnih razmerah v Ptuj, o topografiji (krajevno razvrstitev) rimskega Ptuj. Predavanje priredi Muzejsko društvo v Ptuj dne 1. junija t. l. ob pol 21. uri (pol 9.) v gimnazijski risalnici (vhod skozi Dijaški dom.) Predava g. okr. sodnik dr. Vladimir Travner. Vstop prost. Prostovoljna darila v prid Muzejskega društva se hvaležno sprejemajo.

„Straža“ je nakopičila cele kolone laži o našem glavarju g. dr. Pirkmaierju. Pisci teh nizkotnih rožnih vencev infernalno zlobnih lažljivosti so npravne propalice. Naš glavar je vseskozi pošten, skrajno marljiv in sposoben uradnik, ki si je pridobil tekom let ogromnih zaslug. Premoženja ima danes toliko, kot ob prihodu v Ptuj. Na posameznosti še odgovorimo.

Kam gremo v nedeljo, dne 29. maja? Na veselico in tombolo k sv. Lenartu, katero priredijo sv. Lenartčki invalidi ob 3. uri popoldne v gostilni O. Hanželiča v prid revnih šolarjev padlih vojakov. Spored: 1. Tombola. 2. Licitacija. 3. Šaljiva pošta. 4. Prosta zabava. K obilni udeležbi vabi Odbor.

Cvetlični dan v Ptuj dne 22. maja je dosegel svoj namen. Čisti dobiček je 2664 K, čisti dobiček od prireditve v Krčevini je 267 K, vsled tega izreka poverjeništvu splošne organizacije vojnih invalidov v Ptuj vsem darovalcem in udeležencem pri obeh prireditvah, kakor tudi ravnateljici Mladice v Ptuj, gdč. Kopalovi in neumornim deklicam istega zavoda najiskrenejšo zahvalo. Poverjeništvu bo ta znesek razdelilo med najpotrebnejše člane organizacije za birmance. Zato prosi občinske predstojnike, da izdajo potrdila le najrevnejšem, to je onim, ki nimajo svojega posestva.

„Poštenjak in zaslužen mož“ je mariborski „Straži“ Albin Wankmüller, nadučitelj na Bregu pri Ptuj. „Straži“ je „poštenjak“ človek, ki je zanašal nemškutarstvo in odpadništvo k Sv. Duhu v Halozah, človek, ki je rodod Slovenec pri ljudskem štetju svoječasno sebe in svojo družino vpisoval za Nemce; „poštenjak“ ji je tak, ki je postal odkrit „renegat“, da je prišel kot učitelj na nemško šolo v Ptuj; „zaslužen mož“ človek, ki se je udingjal Ornigu in sulferajnu ter je šel kot rojen Slovenec prvi na Breg ponemčevat otroke slovenskih staršev; „mož poštenjak“ je tisti, ki porablja najmanjšo priliko za denunciranje učiteljev, ki se mu ne uklanjajo. — O poštenosti in zaslužnosti so nazori lahko različni, nam tak človek, kakor je Wankmüller, ni ne poštenjak in ne mnogo zaslužen mož. „Straži“ pa je poštenjak in mnogo zaslužen mož gotovo tudi Wankmüllerjev prijatelj in zagovornik, čeprav je ob zadnjih porotniških obravnavah v Mariboru, ko je stal pred poroto „Stražin“ urednik, zavajal porotnike. Z Wankmüllerjem in njegovimi zagovorniki bi se ne pečali, ako bi ti „poštenjaki“ ne imeli poguma v mariborski „Straži“ ravno blatiti tistega gospoda, ki je pripomogel Wankmüllerju, da še vedno sedi na toplem na Bregu kot edini bivši sulferanjski učitelj v vsej Sloveniji. Wankmüller ve sam prav dobro, da je zasluga, da je še učiteljski kruh v naši državi, edinole g. dr. Pirkmaierja kot predsednika okrajnega šolskega sveta ptujskega. In zato zdaj ti napadi! Fej, tako poštejanstvo! „Straži“ pa povemo odkrito in pošteno: Na polje psov in barabskega napadanja ji ne bomo sledili, njenim lažem o dr. Pirkmaierju ne bomo nasproti stavili resnice, ker vsak res pošten človek ve, da so laži. Ker poznamo njega in njegovo delo, ga bomo vzlic tem napadom, v katerih ni črkice resnice, temveč le njeno zlobno zavijanje in vzlic „Stražinim“ psovkam spoštovali tudi še naprej ne samo vsi napredno misleči iz ptujkega vilajeta, temveč tudi pravi poštenjaki iz SLS, pa naj bo to prav ali ne gospodom R., S., Z., W. in drugina, ki pomagajo uganjati „Stražino“ lopovstvo.